

dergipark.org.tr/tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

PRENSİP

https://prensip.gen.tr

KİTABIYAT

BOOK REVIEW

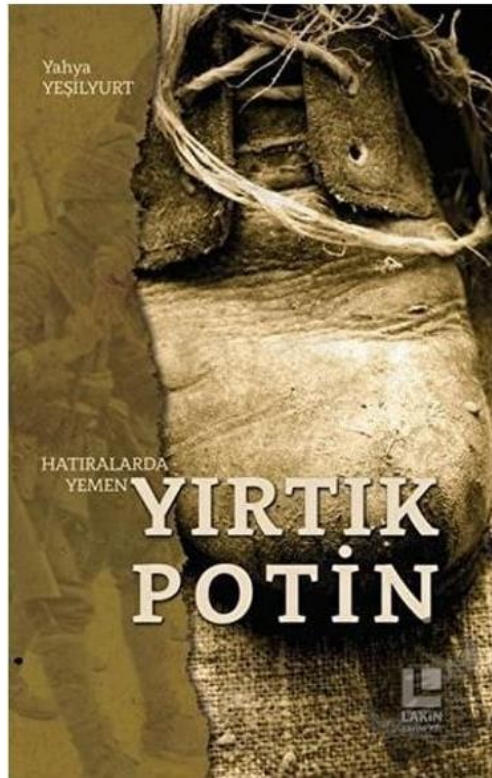
**Yahya Yeşilyurt, Yırtık Potin, Lakin Yayınları, İstanbul, 160 Sayfa, 2016,
ISBN: 9786058364325**

Hidayet KARA

Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Muş, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received Date: 12.09.2024

Kabul Tarihi/Accepted Date: 31.12.2024

Please cite this paper as follows/Atf için:

Kara, H. (2024). Kitabiyat: Yahya Yeşilyurt, Yırtık Potin, Lakin Yayınları, İstanbul, 160 Sayfa, 2016, ISBN: 9786058364325.
Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi, 8(2), 55-59.

Mızıka çalındı düğün mü sandın
Al-beyaz bayrağı gelin mi sandın
Yemene gideni gelir mi sandın
Dön gel ağam dön gel dayanamirem
Uyku gaflet sarmış uyanamirem
Ağam öldüğüne ey ey inanamirem

Çok az belde var ki Yemen gibi insanımızın kültüründe derin izler bırakmış. Osmanlı Devleti'nin yayılmış olduğu coğrafya düşünüldüğünde, kaybedilen toprakların çok azına, Yemen türküleri gibi nesilden nesile aktarılan canlı bir hafıza kalmış. Yemen, Anadolu insanının dilinde gidenlerin gelmediği, gelmemelerinin sebebinin bilinmediği, coğrafyası meçhul olsa da, gönlüne haritası hiç kaybolmayacak şekilde çizilmiş efsunlu bir coğrafyanın adıdır. Yemen, tarihimizde isyanlarla, Anadolu'dan giden bölük bölük askerlerin şehit olduğu, binlerce isimsiz kahramanın kabristanıdır. Ağıtların yakıldığı bu coğrafya tarih yazımımızda yeterli ilgiliyi görmemiş, çok az konu edinilmiştir. Oysa dilimizden türkülerinin hiç düşmediği bu coğrafyayı, öncelikli olarak bizim yakından tanımamız gerekir. Bununla birlikte söz konusu coğrafya ile ilgili kaliteli çalışmalar da yok değildir. İşte Yemenle ilgili esaslı akademik çalışmalar yürüten nadir tarihçilerimizden biri de Prof. Dr. Yahya Yeşilyurt'tur.

Yeşilyurt'un kaleme almış olduğu *Yırtık Potin* tam da bu Yemen'deki Türk'ün hikâyesine odaklanır. Kitap, günümüzde İsrail-Gazze savaşı dolayısıyla ismini yeniden sıkça duyduğumuz Yemen'in geçmişine doğru bir yolculuğa çıkarır okuyucuyu. *Yırtık Potin* uzunca bir çalışmanın ürünü olarak ete kemiğe bürünmüştür. Lakin Yayınlarından 2016 yılının nisan ayında ilk baskısını yapmış olan kitap, ekler ve kaynakçayla birlikte toplam 160 sayfadır. Kitabın başlıkları, çeşitli hikâye, anı ve anekdotlar ışığında yapılmıştır. Binaenaleyh içindekiler kısmı toplam 67 başlıktır. Osmanlı askerlerinin Hudeyde'den Sana'ya doğru yola çıktıklarında, havanın çok sıcak olmasından dolayı, botların ayaklarını vurması sıkıntısından kurtulmak için ayakkabı uçlarını kesmeleri ve böylece kendilerine sıkıntı yaratan durumdan kurtulmaları hadisesi, Yeşilyurt'a kitabın ismini belirlerken ilham kaynağı olmuştur. Anlatımında sadelik ve akıcılık, dönemin koşullarını anılarla canlandıran, kurgusuyla okuyucuyu saran bir havası var *Yırtık Potin*'in. Bu yönüyle de tek nefeste okunacak bir eser.

Yeşilyurt, eserin giriş kısmında Yemen'in Antik Yunan'daki adlandırmasına, coğrafyada hüküm süren Ad Kavmine, Seba Krallığına, Ebrehe'nin Mekke'nin üzerine yürüme isteğine, Emevi, Abbasi, Eyyubi ve Memlükler dönemlerine ve tabii ki aradaki kesintilerde hüküm süren yerel iktidarlara kısaca değinerek, Osmanlı Devleti'nin hakimiyetindeki Yemen'e gelir. Yazar böylece, Yemen'in kadim geçmişi hakkında kısa kısa bilgiler vererek okuyucuya bir alt yapı hazırlar. Osmanlı Devleti, Memlükler egemenliğini sonlandırdıktan sonra, Memlükler hakimiyetinde olan diğer yerler gibi Yemen de kendisine tevarüs etmiştir. Bu miras Osmanlılara Kızıldeniz kıyılarında, Hint Okyanusunda yeni cepheleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle, Haçlıların Hint Okyanusuna doluşması ve kutsal beldeleri tehdit etmesi, Akdeniz ticaretinin baltalanması; Osmanlıların Yemen'in stratejik açıdan önemini idrak etmeleri ve bölgeye daha fazla dikkatlerini celbetmiştir. Ancak, Osmanlılar için bölgedeki tek tehdit Batı'dan gelen sömürgeci güçler olmamış, idaresine karşı imamlar öncülüğünde çıkan isyanlar da

bir o derece devletin enerjisini tüketmesine sebep olmuştur. Kitapta, Osmanlı Devleti'nin Yemen'e geliş sebepleri değerlendirildikten sonra, heyecanlı bir serüvenin parçaları gibi birbirinden ilginç anlatılar başlar.

Osmanlı Devleti'nin ve Cumhuriyet döneminin tanınmış simalarının anılarının da yer aldığı anekdotlar birbirinden kıymetli bilgiler içerir. Yırtık Potin, özellikle 1904, 1910 yıllarındaki İmam Yahya ve 1907 ve 1909 yılları arasında vukua gelen Seyyid İdrisî isyanları sırasında Osmanlı Devleti'nin bölgeye müdahalesini ve yaşananları konu alır. Bu bağlamda isyanın sürdüğü dönemde devlet adamlarının tutumları, askerlerin durumu, Yemen ahalsinin tutumu gibi birçok konu, anılar ve dönem içerisinde kaleme alınan eserlerden yararlanılarak okuyucuya sunulur. Eserdeki anlatımın duruluğu ve anekdotların iyi bir şekilde seçilmiş olması okuyucuyu içine çeker. Anılarından ve eserlerinden yararlanan kişilerin bazıları yaşadıkları dönemde bazıları ise sonraki dönemde oldukça meşhur olacak kişilerdendir. Birkaçına değinecek olursak, Ahmed Muhtar Paşa, Ahmed Raşit Paşa, Mehmet Ali Aynî, Tefik (Biren) Bey, Ahmet İzzet Paşa, İsmet (İnönü) Bey bunlardan bazılarıdır. Altmış dört ayrı başlıktan oluşan kısa anlatılara yer verilen kitapta, okuyucu birçok değişik konu hakkında bilgi sahibi olur. Konu başlığı çok olduğundan daha çok ana eğilimler üzerinden kitap tanıtılmaya çalışılacak, bu arada ilginç bazı anlatılara özellikle değinilecektir.

Yırtık Potin'de bazı konular aransa da bulunmaz cinsindedir. Bunlara bir örnek verilecek olursa Yahudi Mesleği başlıklı anlatı tam da böyle bir örnektir. Ahmet Muhtar Paşa'nın aktardığına göre, kendisi valiliğe gelince kimsenin kimse üstünde tahakküm kurmaya hakkı yoktur, her şey gönül rızası ile olacaktır şeklinde bir emir çıkarır. Bunun üzerine Yahudi mahallesinden bir kalabalık valilik binasına gelerek öteden beri yapı geldikleri, fosseptik çukurlarından alınan insan pisliklerini yakacak yapma işini, artık yapmayacaklarını bildirmişlerdir. Bu iş bunlara angarya olarak verildiğinden Paşa bu talebi kabul etmiştir. Buna karşılık özellikle bölgede hamam işletenler bu durumun işlerine zarar vereceği gerekçesi ile Ahmet Muhtar Paşa nezdinde şikâyetle bulunmuşlardır. Paşa bunlara birkaç gün sabretmelerini ve bu işin hallolacağını ifade etmiştir. Gerçekten de birkaç hafta geçtikten sonra işten kaçınanlar tekrardan valilik konağına gelerek, bir anlaşma yapıp işe başlamışlardır. Böylece problem karşılıklı rıza ile hallolmuştur.

Patatesin Yemen'e gelişinin de dikkat çekici bir hikayesi vardır. Mustafa Bey anılarında, Kordon Gümrüğü Müdürü iken sırf yemek için kendisiyle bir çuval patates götürdüğünü, bu patateslerden tesadüfen İbb kazası halkından bazılarına da ikram ettiğini ve ertesi gün bunlar dönerlerken ekmek üzere kendileriyle patates götürdüklerini, böylece patatesin Yemen'e geldiğini anlatır.

Yeşilyurt pek tabi eseri boyunca daha çok isyana odaklı bilgiler vermiştir. Yazarın anlatımıyla neredeyse her kumunun altında bir Osmanlı şehit askerinin yattığı Yemen'i kontrol altında tutabilmek oldukça zor olmuştur. Zorlukların ve isyanların sebebi bazen doğrudan Osmanlı idarecileri olmuştur. İdareci olarak Asir'e atanan Ferik Mustafa Paşa'nın tedbirsiz ve kötü idaresi bölgede bazı Arap kabilelerinin ayaklanmasına yol açmış bu durum tarihe *Asir Olayı* olarak geçmiştir.

Adı isyan ile özdeşleşen Yemen-Hicaz bölgelerinde 1871-1893 yılları arasında geçen 22 yıllık sürede 130 bin askerimiz şehit olmuştur. Yemen daha neferler için uzakta

iken bile büyük sıkıntıların habercisi olmuştur. Gemilerin haddinden fazla askerle doldurulması büyük sağlık sorunlarına yol açmış, daha Yemen kumlarına adım atmadan birçok asker yolda şehit olmuştur. Gerek isyanın yayıldığı bölgelerdeki coğrafik şartlar, gerekse Osmanlı Devleti'nin askerlerini yeteri derecede lojistik olarak destekleyememesi Anadolu'dan Rumeli'den gelen neferlerin en büyük çilesi olmuştur. Rüştü Paşa'nın anlattıklarını burada vermek yerinde olacaktır. *"Askerlerimiz uzun süre iskelelerde beklemişler ve vapur içinde yiyecekleri olarak bu küflü peksimetleri yedikleri zayıf durumlarından anlaşılıyor. Vapur içinde ağır hasta olduğunu vapurdaki sıhhiye memurları haber verdiğinde 14 ağır hastayı Gümüşsuyu Hastanesi'ne gönderdim."*

İsyanın genişleyip büyük şehirleri tehdit ettiği dönemlerde insani dramların şiddeti de artmıştır. Yeşilyurt anlatılardan hareketle, özellikle Tefik Bey'in valiliği döneminde yaşanan şiddet dalgasının, Osmanlıları oldukça zor durumda bıraktığını belirtir ve buna dair seçmiş olduğu örneklere kitapta yer verir. Öyle ki muhasarada kalan San'a'da insanlar açlıktan ölmeye başladığını, hatta insan eti yiyenlerin olduğu rivayet edilir. Tedbirsizlik, iş bilmezlik, birlikler arasındaki iletişim eksikliği gibi sebeplerin nelere mal olduğu üzerinde durulan bir başka konudur. Okuyucuyu bir aksiyon filmi edası ile içine çeken bir başka konu ise istihbarat savaşlarının anlatıldığı İstihbarat Oyunları isimli başlıktır. Özellikle Osmanlı Devleti ile İngiliz ajanları arasındaki rekabet yine anılardan yola çıkarak okuyucuya sunulur ki bu bölümler insanın dimağında garip bir haz bırakır.

Yemen İsyancıları sırasında (1910) bölgeye giden renkli kişiliklerden birisi de daha sonra Cumhuriyet Tarihi'nde ikinci adam olarak anılacak olan İsmet İnönü'dür. İsmet Bey, Yemen'de önemli olaylara şahitlik etmiş ve bunları kaleme almıştır. Özellikle akşamları karargâh hayatı ile ilgili verilen bilgiler dikkat çekicidir. Yırtık Potin, İsmet İnönü'nün İmam Yahya ile ilgili düşünceleri hakkında kıymetli bilgiler ihtiva eder. Yapılan barış müzakereleri sırasında esir bir Anadolu tüfekçisinin kurtarılması için İsmet İnönü'nün çabası ve İmam Yahya'nın tutumu, esir askerinin Cumhuriyet dönemine kadar uzanacak olan hikayesi oldukça ilginçtir.

Yeşilyurt'un üzerinde durduğu bir başka konu Seyyid İdrisî gibi esasında İslami bilgisi zayıf olan kişilerin ne tür hilelerle halkı etrafına topladığı ve özellikle bedevilerin saflığından nasıl yararlandığıdır. Anılarda İdrisî hakkında çevresindekilerin Seyyid'i namaz ve takvadan başka bir şey düşünmediğini, riyali bilmediğini anlattıklarını, oysa İdrisî'nin milyonlardan bahsettiğini, hanesinde birçok ziynet eşyasının olduğunu, evinde gazoz bulundurduğunu aktarır. Dünyanın gidişatından haberi olan birinin, riyali bilmemesinin mümkün olmadığını kinayeli bir şekilde ekler. Seyyid İdrisî'nin gündüzleri ibadetle meşgul olur gözüktüğünü, cemaatle akşam görüşmeyi tercih ettiğini ifade edilen anılarda bunun sebebi olarak da Seyyid'in yüzüne fosfor sürerek halkı aldattığını not düşer. Seyyid İdrisî ile ilgili buna benzer başka anlatılarda söz konusudur.

Eserde Yemen halkının bazı özellikleri ve adetlerine de zaman zaman değinilir ve bunlarla ilgili de seçki anılar sunulur. Yeşilyurt eserinde aktardığı önemli anıların bazıları şehirlerin kendisiyle ilgilidir. Zühdü Efendi'nin aktardığı kanlı sünnet adeti bunlardan birisidir. Yırtık Potin'de bulacağımız bir başka konu şehirleri ve coğrafyaya dair verilen bilgilerdir. Örneğin Ali Fuat Bey'in Hudeyde hakkındaki anlatıları, şehrin silüetini resmetmek bakımından önemlidir.

Yırtık Potin ile ilgili son söz mahiyetinde söylenecek olanlar gelince: Eser, Anadolu insanının belki de en çok ağıt yaktığı yerlerden biri olan Yemen'deki isyanlara şahitlik etmiş, tarihi şahsiyetlerin anılarından ve kaleme aldıkları eserlerden olmuştur. Bu yönüyle Yemen çalışacak araştırmacılara her şeyden önce hazır zengin bir bibliyografya sunar. Diğer taraftan onlarca kişinin gördükleri ve kaleme aldıklarından damıtılarak hazırlanmış olan Yırtık Potin okuyucusunu keyifli bir tarihsel serüvenin içine çeker. Son olarak okuyucunun dikkatini çeker diye birkaç başlığı doğrudan vermek yerinde olacaktır. Yırtık Potin'in içinde dikkat çekici birkaç başlık şöyledir: Çekirge Kavurma, Bir Doktorun Günlüğü, Yemen'de Türk Muhabbeti, İsmet İnönü'ye Bir İltica Mektubu, Bir Redif Askeri İsmail Çavuş'un Feryadı vs...